

**รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง**

**THE MODEL TO THE BUDDHIST ADMINISTRATION OF BASIC EDUCATION
ADMINISTRATORS IN KHONKEAN ELEMENTARY EDUCATION SERVICE AREA
OFFICE 3 BY APPLICATION PHILOSOPHY OF THE SUFFICIENCY ECONOMY**

ภาวนี อิศรา ^{1*} และ ศิริ ถิอาสนา ²

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

² รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

*Corresponding Author E-mail : pawanee-peem@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อศึกษาผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาโดยใช้ตารางเมตริกซ์เพื่อให้ได้องค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาและยืนยันองค์ประกอบโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบจำนวน 2 แห่ง สัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มบุคคลสำคัญของโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 2 แห่ง ร่างรูปแบบ โดยการ workshop แล้วตรวจสอบและยืนยันตามความเหมาะสมของรูปแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยยึดกรอบ PSE (PHILOSOPHY OF THE “ Sufficiency Economy”) ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองและการประเมินผลการใช้รูปแบบและประเมินผลจากบุคคลภายนอกตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้ว วิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการครองตน มี 11 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) วางตัวดีและเหมาะสม กับตำแหน่งผู้นำ 2) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์เหมาะสม 3) ให้ความเป็นกันเองและไม่เย่อหยิ่งถือดี 4) เป็นคนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 5) พัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ 6) ตรงต่อเวลาและบริหารเวลาได้อย่างเหมาะสม 7) ทำตนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน 8) มีศรัทธาต่อตนเองและวิชาชีพ 9) ยึดหลักศีลธรรม จริยธรรม ระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเสมอ 10) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่เสมอ (มีोटดปปะ) 11) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังตนหรือมีสติเสมอ องค์ประกอบด้านด้านการครองคน มี 9 องค์ประกอบย่อย

ดังนี้ 1) เชื่อเพื่อแผ่ด้านวัตถุสิ่งของ แก่ครูเสมอ 2) เป็นผู้เสียสละและไม่เห็นแก่ตัว 3) มีศิลปะในการพูดโน้มน้าวจิตใจครู 4) อุทิศตนทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่องานส่วนรวม 5) ยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตัว 6) ส่งเสริมสนับสนุนครูทุกคนให้มีความก้าวหน้า 7) มักช่วยเหลือครูที่ประสบปัญหาเสมอ 8) แสดงความยินดีกับครูที่ประสบความสำเร็จ 9) รู้จักอุปนิสัยความรู้ความสามารถของครูเป็นรายบุคคลเป็นอย่างดี **องค์ประกอบด้านด้านการครองงาน** มี 9 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) การมีความกระตือรือร้นต่อการทำงานในหน้าที่ 2) การรักและทุ่มเทในหน้าที่ 3) การมีความขยันและกล้าเผชิญกับปัญหา 4) การใฝ่เรียนรู้และสร้างสรรค์งานอยู่เสมอ 5) การมีความตั้งใจทำงานและไม่ท้อถอย 6) การเอาใจใส่งานและคนรอบข้าง 7) การทำงานด้วยความสุขุมและรอบคอบทุกครั้ง 8) การทำงานโดยใช้หลักเหตุผล 9) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอ

คำสำคัญ : ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง , การบริหารเชิงพุทธ

ABSTRACT

The purpose of this study were 1) To study the Buddhist educational administrations 2) To develop the Buddhist educational administrations 3) To study the results and evaluate of the model to the buddhist administration of basic education administrators in khon kean elementary education service area office3 by application philosophy of the sufficiency economy.

The research is divided into 3 phases ; **Phase 1:** To study of the composition of Buddhist educational administrations by researching and studying from theories and research -related analyzes by using the synthetic from table of matrix. For elements of the Buddhist educational administrations and confirmed by the in-depth interviewing of 7 experts. **Phase 2:** To develop the Buddhist educational administrations by studying tour 2 best practice schools then interview as the focus group focus on key persons of 2 the best practice schools totally 20 persons. The workshop consists of supervisors of the leader of academic and the leader of the level, 7 persons total by using the PSE (PHILOSOPHY OF THE “Sufficiency Economy”) and checking of the appropriate form of experts seminar.(Connoisseurship). **Phase 3:** To study results and evaluate of the buddhist administration of basic education administrators in khon kean elementary education service area office3 by application philosophy of the sufficiency economy. There were three projects including the project to promote virtues, development of teaching personal project and evaluating from the experts based on philosophy of the sufficiency economy and then analyzing the content percentage.

The result of the research found that ; The buddhist administration of basic education administrators in khon kean elementary education service area office3 by application philosophy of the sufficiency economy. For self managing the 11 factors are: 1) To play the suitable role of leadership 2) To have appropriate emotional maturity 3) To be friendly and be not arrogant 4) To have fine vision 5) To develop themselves continuously 6) To improve themselves 7) To take risks 8) To be punctual and manage time appropriately 9) To be accepting of the community 10) To have faith in themselves and their profession 11) To principles of morality , ethics , regulations, and rules always relevant . People managing the 9 factors are: 1) To

be always generous to teachers 2) To devote to work and not to be selfish 3) To Speak politely and with reason 4) To have an art of persuasive speaking teachers 5) To do the duty in previous work , dedicated fully to the goal 6) To encourage all teachers to progress To help 8) To help teachers in need 9) To have congratulations on a successful teacher. Task managing the 9 factors are: 1) To be eager to work in duty 2) To love and work full of ability person 3) To have the diligence and courage to face the problem 4) To learn and create academic knowledge 5) To have a willingness to work and leave work. 6) To act with forethought and be careful at all times 7) To be careful working all time 8) To work of the main reasons 9) To be always innovative

Keywords : Philosophy of The Sufficiency Economy, Buddhist Administration

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับ ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ในมาตรา 78 (1) เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ และได้กำหนดแนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ในมาตรา 80 (3) ไว้ว่า การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับทุกระดับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้บัญญัติ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญาในการนำทางในการบริหารประเทศควบคู่กับการพัฒนาแบบบูรณาการที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2555)

กระทรวงศึกษาได้นำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการกับการจัดการศึกษา เห็นได้จากในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการปฏิบัติ(กระทรวงศึกษาธิการ 2552) อีกทั้งกระทรวงศึกษาธิการยังได้มีนโยบายให้หน่วยงานในสังกัดให้ความร่วมมือระหว่างกันดำเนินการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยกำหนดแผนการดำเนินการไว้ 4 ประการคือ การสร้างความรู้และความเข้าใจ การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ การประสานความร่วมมือและเชื่อมโยงเครือข่าย การติดตามและประเมินผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์า ธรรมสิทธิ์ (2552) ที่สรุปไว้ว่า สถานศึกษามีข้อบ่งชี้ การกิจ บทบาทและหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศึกษา ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นการนำองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขในการทำกับ

จากนโยบายการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่สภาพในการบริหารจัดการในสถานศึกษานั้นผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้ขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาลงสู่สถานศึกษาที่ถือว่า อยู่ในระดับใกล้ชิดกับผู้ปฏิบัติมากที่สุด ดังนั้นการบริหารจัดการสถานศึกษาจึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในการบริหารจัดการการศึกษานั้นได้มีผู้รู้

หลายท่านได้เสนอข้อมูลไว้อย่างน่าสนใจ เช่น วิจิตร ศรีส้าน (2535) ให้ความหมายว่า การบริหาร เป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคล (ตั้งแต่สองคนขึ้นไป) ร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม สอดคล้องกับวิโรจน์ สารรัตนะ (2553) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม

ในประเด็นเกี่ยวกับหน้าที่ทางการบริหาร (Functions of Management) มีนักทฤษฎีหลายท่านได้จำแนกแตกต่างกัน จำแนกเป็น 5 หน้าที่ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) ส่วน Gulick (1937:9) cited in Lunenburg & Ornstein, 2004) จำแนกเป็น 7 หน้าที่ หรือที่รู้จักกันดีในชื่อ POSDCoRB คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดบุคลากร (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) ในขณะที่ วิโรจน์ สารรัตนะ (2553) ได้กล่าวถึงหน้าที่ทางการบริหารที่ประกอบด้วยกระบวนการในการบริหาร (The Process of Management) ไว้ 4 หน้าที่ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) ซึ่งเมื่อพิจารณาในสาระสำคัญจะเห็นว่า แม้จะจำแนกไว้แตกต่างกันแต่โดยนัยของหน้าที่ดังกล่าวจะครอบคลุมและสอดคล้องกับการวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษานอกจากจะมีความเป็นผู้นำ ภาวะผู้นำสูง คือ มีความเก่ง มีความรู้ ความสามารถแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำจะต้องมีความดี เพราะความดีของผู้บริหารจะเป็นเงื่อนไขของการยอมรับและศรัทธาของผู้ตาม ทำให้ผู้ตามร่วมมือในการดำเนินการจนประสบความสำเร็จของโรงเรียน ดังที่ พระครูภูมิภา ปิณดารักษ์ (พรหมสิทธิ์) (2554) กล่าวว่า การเป็นผู้บริหารที่ดีต้องมีคุณธรรม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่ได้พยายามนำหลักการบริหารเชิงพุทธมาประยุกต์เข้ากับหลักการบริหารสมัยใหม่ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องฝึกฝนและปฏิบัติตนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม มีศีลธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความดีจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่ดีเด่นในยุคนี้ สอดคล้องกับพระมหาสมพร (2553) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ปรัชญาแนวคิดของพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงว่าเป็นหลักที่มีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงบริหารได้

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากคัมภีร์จากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์สูงสุดของพระพุทธศาสนา พบว่า มีแบบของผู้นำในเชิงบริหารปรากฏในอภิปไตยสูตร 3 แบบ คือ อตตาทิปปไตย โลกาทิปปไตย และธัมมาทิปปไตย (พระไตรปิฎก ฉบับธรรมทาน เล่มที่ 11, 2549) สอดคล้อง ชีระ บุญเจริญ (2553) ได้เสนอแนวการบริหารและจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำที่ดีและเหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต้องมีภาวะผู้นำทางการศึกษา จะต้องอาศัยการใช้กระบวนการกลุ่ม การกระจายหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาจะต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อย่างมีความรับผิดชอบตลอดเวลา และที่สำคัญจะต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ใหม่ในการนำองค์กรสู่ความสำเร็จ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์ , 2554)

จากผู้รู้ทั้งหลายและงานวิจัยที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่า การมีภาวะผู้นำที่ดีมีคุณธรรมควรมีพฤติกรรมการบริหารตามหลักคุณธรรม 3 มิติ คือการครองตน การครองคน และการครองงาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความ

คิดเห็นว่าการศึกษาเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมชัดเจน ให้สามารถสร้างแนวคิดและกำหนดบทบาทการบริหารเชิงพุทธนี้ให้กับผู้บริหารสถานศึกษา เพราะเป็นผู้นำและกำกับนโยบายการศึกษาของประเทศชาติลงสู่การปฏิบัติโดยตรงที่คาดหวังว่าจะส่งผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่ระบบสังคมและประเทศชาติต่อไป การแสดงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่สูงขึ้น น่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองหรือสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลถึงการการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติให้สูงขึ้นและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองและประเมินการใช้รูปแบบการบริหารเชิงพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 3 โดยประยุกต์ใช้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 3 โดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธ

- วิเคราะห์-สังเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์เนื้อหาโดยใช้ตารางเมตริกซ์
- ยืนยันองค์ประกอบ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน โดยใช้แบบบันทึกการสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงพุทธ

- ศึกษาโรงเรียนต้นแบบ สัมภาษณ์กลุ่ม กลุ่มบุคคลสำคัญ ของโรงเรียนต้นแบบ จำนวน 2 แห่ง โดยการบันทึกการสัมภาษณ์กลุ่ม ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา
- ร่างรูปแบบ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ(workshop)ของครูวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระและผู้ร่วมวิจัย โดยใช้บันทึกการประชุม การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา
- ยืนยันตามความเหมาะสมของรูปแบบ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยยึดกรอบ PSE (PHILOSOPHY OF THE “ Sufficiency Economy”)ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คนแล้ว วิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการทดลองและการประเมินผลการใช้รูปแบบการบริหารเชิงพุทธ

- เตรียมความพร้อมก่อนทดลอง workshop ประชุมชี้แจงโรงเรียนที่เข้าร่วมงานวิจัย
- ทำการทดลองใช้รูปแบบ ในโรงเรียนที่สมัครใจ 1 โรงเรียนภาคเรียน โดยใช้โครงการ 3 โครงการแล้ว รายงานผลตามโครงการ แล้ว วิเคราะห์เนื้อหา

● ประเมินรูปแบบ ประเมินผลจากบุคคลภายนอกตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แล้ววิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเหมาะสมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ด้านคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันมากนักน้อยเพียงใด และขอให้เสนอความคิดเห็นโดยอิสระ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เนื้อหา ของผู้เชี่ยวชาญสรุปผลและนำเสนอด้วย**องค์ประกอบด้านการครองตน** 11 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) วางตัวดีและเหมาะสม กับตำแหน่งผู้นำ 2) มีคุณลักษณะทางอารมณ์เหมาะสม 3) ให้ความเป็นกันเองและไม่เย่อหยิ่งถือตัว 4) เป็นคนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 5) พัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ 6) ตรงต่อเวลาและบริหารเวลาได้อย่างเหมาะสม 7) ทำตนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน 8) มีศรัทธาต่อตนเองและวิชาชีพ 9) ยึดหลักศีลธรรม จริยธรรมระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเสมอ 10) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่เสมอ (มีโอตตปปะ) 11) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังตนหรือมีสติเสมอ**ด้านการครองงาน** 9 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) การมีความกระตือรือร้นต่อการทำงานในหน้าที่ 2) การรักและทุ่มเทในหน้าที่ 3) การมีความขยันและกล้าเผชิญกับปัญหา 4) การใฝ่เรียนรู้และสร้างสรรค์งานอยู่เสมอ 5) การมีความตั้งใจทำงานและไม่ท้อถอย 6) การเอาใจใส่งานและคนพอ ๆ กัน 7) การทำงานด้วยความสุขและรอบคอบทุกครั้ง 8) การทำงานโดยใช้หลักเหตุผล 9) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอ **องค์ประกอบด้านการครองคน** มี 9 องค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) การมีความกระตือรือร้นต่อการทำงานในหน้าที่ 2) การรักและทุ่มเทในหน้าที่ 3) การมีความขยันและกล้าเผชิญกับปัญหา 4) การใฝ่เรียนรู้และสร้างสรรค์งานอยู่เสมอ 5) การมีความตั้งใจทำงานและไม่ท้อถอย 6) การเอาใจใส่งานและคนพอ ๆ กัน 7) การทำงานด้วยความสุขและรอบคอบทุกครั้ง 8) การทำงานโดยใช้หลักเหตุผล 9) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอ

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา

1.1 ผลการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษายืนยันองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโดยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการที่มีประสบการณ์ ด้านวิจัยทางการบริหารการศึกษา ด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 7 คน (รายชื่อในภาคผนวก)**ด้านการครองตน** ซึ่งมี 13 องค์ประกอบย่อยได้แก่ 1) วางตัวดีและเหมาะสมกับตำแหน่งผู้นำ 2) มีคุณลักษณะทางอารมณ์เหมาะสม 3) ให้ความเป็นกันเองและไม่เย่อหยิ่งถือตัว 4) เป็นคนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 5) นำผลงานมาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 6) พัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ 7) ไม่เสี่ยงโดยที่ตนไม่พร้อม 8) ตรงต่อเวลาและบริหารเวลาได้อย่างเหมาะสม 9) ทำตนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน 10) มีศรัทธาต่อตนเองและวิชาชีพ 11) ยึดหลักศีลธรรม จริยธรรม ระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเสมอ 12) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่เสมอ (มีโอตตปปะ) 13) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังตนหรือมีสติเสมอ**ด้านการครองคน** มี 12 องค์ประกอบย่อยได้แก่ 1) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้านวัตถุสิ่งของแก่ครูเสมอ 2) เป็นผู้เสียสละและไม่เห็นแก่ตัว 3) พุดด้วยวาจาสุภาพและมีเหตุผล 4) มีศิลปะในการพูดโน้มน้าวจิตใจครู 5) อุทิศตนทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย 6) ยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน 7) ส่งเสริมสนับสนุนครูทุกคนให้มีความก้าวหน้า 8) มัก

ช่วยเหลือครูที่ประสบปัญหาเสมอ 9) แสดงความยินดีกับครูที่ประสบความสำเร็จ 10) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอ 11) รู้จักอุปนิสัย ความรู้ความสามารถของครูเป็นรายบุคคลเป็นอย่างดี 12) มีความฉลาดรอบรู้และทันเหตุการณ์เสมอ

ด้านการครองงาน 1) มีความกระตือรือร้นต่อการทำงานในหน้าที่ 2) รักและทุ่มเททำงานอย่างเต็มความรู้ความสามารถ 3) มีความขยัน และกล้าเผชิญกับปัญหา 4) ใฝ่เรียนรู้และสร้างสรรค์งานวิชาการอยู่เสมอ 5) มีความตั้งใจทำงานและไม่ท้อถอย 6) เอาใจใส่งานและมีความเชื่อมั่นในตนเอง 7) ทำงานด้วยความสุขุมและรอบคอบทุกครั้ง 8) ทำงานโดยใช้หลักเหตุผล 9) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาในเชิงหลักการทฤษฎี (Theoretical Model) เห็นได้จากพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ที่ได้อธิบายว่า นักบริหารที่เป็นอัตตาธิปไตย ถือตนเองเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ แต่ถ้าเป็นอัตตาธิปไตยเชิงพุทธแล้วจะมีความหมายตรงกันข้ามและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว มาสอดคล้องกับการยืนยันองค์ประกอบของการบริหารเชิงพุทธ ของ วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิณาวงศ์ (2550) ได้ศึกษาในระดับปริญญาเอก เรื่อง หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องของหลักพุทธธรรมกับหลักการบริหารการศึกษาที่ครอบคลุมหลักการครองตน ครองคน ครองงาน และเพื่อเสนอหลักการการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม

1.2 ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ การสร้างรูปแบบและการยืนยันรูปแบบโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสัมมนาวิพากษ์วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะ ว่ารูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอมีความเหมาะสมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ด้านคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันและรูปแบบการบริหารเชิงพุทธประกอบด้วย **ด้านการครองตน** 11 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) วางตัวดีและเหมาะสม กับตำแหน่งผู้นำ 2) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์เหมาะสม 3) ให้ความเป็นกันเองและไม่เย่อหยิ่งถือดี 4) เป็นคนมีวิสัยทัศน์กว้างไกล 5) พัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ 6) ตรงต่อเวลาและบริหารเวลาได้อย่างเหมาะสม 7) ทำตนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชน 8) มีศรัทธาต่อตนเองและวิชาชีพ 9) ยึดหลักศีลธรรม จริยธรรมระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องเสมอ 10) มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่เสมอ (มีโอตตปปะ) 11) ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวังตนหรือมีสติเสมอ

ด้านการครองคน มี 9 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้านวัตถุสิ่งของแก่ครูเสมอ 2) เป็นผู้เสียสละและไม่เห็นแก่ตัว 3) มีศิลปะในการพูดโน้มน้าวจิตใจครู 4) อุทิศตนทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย 5) ยึดประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตน 6) ส่งเสริมสนับสนุนครูทุกคนให้มีความก้าวหน้า 7) มักช่วยเหลือครูที่ประสบปัญหาเสมอ 8) แสดงความยินดีกับครูที่ประสบความสำเร็จ 9) รู้จักอุปนิสัยความรู้ความสามารถของครูเป็น รายบุคคลเป็นอย่างดี

ด้านการครองงาน มี 9 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) การมีความกระตือรือร้นต่อการทำงานในหน้าที่ 2) การรักและทุ่มเทในหน้าที่ 3) การมีความขยันและกล้าเผชิญกับปัญหา 4) การใฝ่เรียนรู้และสร้างสรรค์งานอยู่เสมอ 5) การมีความตั้งใจทำงานและไม่ท้อถอย 6) การเอาใจใส่งานและคนพอๆ กัน 7) การทำงานด้วยความสุขุมและรอบคอบทุกครั้ง 8) การทำงานโดยใช้หลักเหตุผล 9) มีความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่เสมอ ได้สอดคล้องกับแนวคิดแห่งเหตุและผลมีความเป็นวิทยาศาสตร์สูง แม้ Albert Einstein สดุดณ์นักวิทยาศาสตร์ของโลกก็ยอมรับ ซึ่งเขาได้เขียนบทความเพื่อให้ชาวโลกรับรู้ตอนหนึ่งว่า “ศาสนาแห่งอนาคตจะเป็นศาสนาแห่งจักรวาล ศาสนาซึ่งอยู่บนประสบการณ์ ซึ่งปฏิเสธความเชื่อที่ไร้ข้อพิสูจน์ หาก มีศาสนาใดศาสนาหนึ่งที่พอจะรับมือกับความต้องการทางวิทยาศาสตร์ได้ละก็ ศาสนานั้น คือ ศาสนาพุทธ” (สม สุจิรา, 2550) สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงบริหารได้

และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเกษม วัฒนชัย (2549) กล่าวถึงแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในสายทางกลาง ดังคำกล่าวของท่านสุเมธตันติเวชกุล (2541) ให้ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มี

ความหมายเพียงพอกับตัวเองอยู่ได้อย่างพออยู่พอกใช้และ ประเวศวะลี (2541) ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า พอเพียงสำหรับทุกคนมีธรรมชาติพอเพียงมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นมีปัญญาพอเพียงเมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล จะเรียกว่าเศรษฐกิจสมดุลก็ได้เมื่อสมดุลเป็นปกติสบายไม่เจ็บไข้ เศรษฐกิจพื้นฐานกับเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 ผลการทดลองรูปแบบและการประเมินรูปแบบ การบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษา

จากผลการทดลองรูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อเป็นการสนับสนุนและยืนยันรูปแบบของการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโดยประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้ติดตามรวบรวมผลการทดลองตามโครงการที่ใช้ทดลองกับโรงเรียนโนนจันทน์ที่กัญญาผลการรายงานโครงการ สอดคล้องกับองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบตามตัวที่วัดที่กำหนดไว้ในโครงการซึ่งสอดคล้องกับ จำเรียง คำบ้อง, 2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแบบผู้นำและพฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาดีเด่น พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7อิทธิบาท 4 สังคหวัตถุ 4 เป็นแบบผู้นำและส่งเสริมพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาดีเด่น ซึ่ง พระครูภูมิภาติยะ (พรหมสิทธิ์) (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของครู-อาจารย์ที่มีต่อการปฏิบัติตามคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนด้านการครองตน ครองคน และครองงาน มีผลทำให้ครู-อาจารย์มีความพึงพอใจในระดับมาก และ สอดคล้องกับ อัมพร อิสสระรักษ์ (2548) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการประเมินผลการทดลองใช้รูปแบบ ซึ่งการประเมินรูปแบบในครั้งนี้กรรมการประเมินโดยประยุกต์ใช้หลักหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกรรมการทุกท่านสรุปและรายงานผลด้วยวาจาต่อกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกสถานศึกษา ทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่ารูปแบบการบริหารเชิงพุทธในทุกองค์ประกอบหลักมีความเหมาะสมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ด้านคือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันภายใต้เงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม ดังที่ เกษมวัฒน์ชัย (2549) กล่าวถึงแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในสายทางกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ข้อเสนอแนะที่เกิดจากการศึกษาองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาผลจากการการศึกษาค้นคว้าองค์ประกอบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ การครองตน ครองคน ครองงาน ดังนั้นถ้าผู้บริหารสถานศึกษาต้องการพัฒนาครู นักเรียน ให้ผลสำเร็จควรนำองค์ประกอบไปใช้ในการประเมินตนเองว่ามีการปฏิบัติตามครบถ้วนหรือไม่ ถ้าไม่ครบถ้วน ผู้บริหารควรปฏิบัติอย่างไร จึงจะนำพาองค์กรให้เกิดคุณภาพที่ดีได้

1.2 ข้อเสนอแนะที่เกิดจากการพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำรูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาไปใช้ โรงเรียนสามารถปรับปรุงแก้ไขในแต่ละองค์ประกอบย่อยให้เหมาะสมในแต่ละบริบทของโรงเรียนนั้นๆได้

1.3 ข้อเสนอแนะที่เกิดจากการทดลองและการประเมินรูปแบบการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโครงการที่ใช้ในการทดลองเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้นเพื่อมองเห็นภาพได้มีความชัดเจน ฉะนั้นการปรับโครงการลงปฏิบัติในโรงเรียน ซึ่งไม่ต้องกังวลเรื่องเวลา สามารถใช้โครงการใหญ่และเพิ่มกิจกรรมหลายกิจกรรมเพื่อตอบวัตถุประสงค์ ในการรองรับตัวชี้วัดในรูปแบบได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการทำคู่มือผู้บริหารเพิ่มเติมสำหรับการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต3

2.2 ควรมีเพิ่มโครงการกิจกรรมเพื่อการศึกษาการทดลองใช้ในโรงเรียนสำหรับการบริหารเชิงพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต3

2.3 ควรมีการศึกษารูปแบบและแนวทางการประเมินตนเองของการบริหารเชิงพุทธผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขต3

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). นโยบายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ.

กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

เกษม วัฒนชัย. (2549). การเรียนรู้ที่แท้และพอเพียงในหลักคิด “พอเพียง”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

พระครูภูมิภาติยะธรรมา (พรหมสิทธิ์). (2544). ความพึงพอใจของครู-อาจารย์ที่มีต่อการปฏิบัติตน

ตามคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สังกัดกรมการศาสนา จังหวัด

อุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พระไตรปิฎก ฉบับธรรมทาน. (2549 ก). เล่มที่ 1. [ซีดี- รอม]. กรุงเทพฯ : บางกอก เฮลส์.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสมพร สิริโย. (2553). รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

พิมพ์ภา ธรรมสิทธิ์. (2552). “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง : การทดสอบโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการศึกษา ศาสตร์ดุสิต

บัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ไพฑูรย์ ลินลารัตน์. (2554). ความเหลื่อมล้ำ และความเป็นธรรมด้านการศึกษา. วารสารผู้นำเชิงสร้างสรรค์และ

ผลิตภาพ : กระบวนทัศน์ใหม่และผู้นำใหม่ทางการศึกษา, 19-22.

จำเรียง คำบ้อง. (2543). แบบผู้นำและพฤติกรรมกรรมการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาดีเด่น สังกัดกรม

สามัญศึกษา จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ฉายศิลป์ เชี่ยวชาญพิพัฒน์. (2552). การบริหารเชิงพุทธ (พุทธธรรมสำหรับนักบริหาร). กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ธีระ รุญเจริญ. (2553). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) เพื่อ
ปฏิรูประบบและประเมินภายนอกกรอบสาม. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง
- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กีนาวงค์. (มีนาคม – พฤศจิกายน, 2550). หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ
ธรรม. วารสารศึกษาศาสตร์, 18 (2) : 67.
- วิจิตร ศรีสะอาด. (2535). ประสบการณ์วิชาชีพบริหารการศึกษา. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิโรจน์ สารัตนะ. (2555). แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ทิพย์
วิสุทธิ.
- ศศิพรรณ บัวทรัพย์. (2547). ความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาลังคม) คณะพัฒนาลังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนศึกษา.
- สม สุจิรา. (2550). โอนัสไดน์ พบ พระพุทธเจ้า เห็น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- สรศิลป์ นันตสุข. (2549). พฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ตามความคิดเห็นของครู
อาจารย์ในสถานศึกษา สังกัดกองวิทยาลัยเทคนิค กรมอาชีวศึกษา เขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2555). การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ : ปฏิบัติการ และข้อค้นพบในสีลาภรณ์ บัวสาย
(บรรณาธิการ). พลังความรู้และความร่วมมือ : บทเรียนจากการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่. (พิมพ์ครั้งที่สอง)
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนาชนบท. ในเสรีพงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน
กับการพัฒนาชนบท. (พิมพ์ครั้งที่ 2), หน้า 3-16. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา มูลนิธิหมู่บ้าน.
- อัมพร อีสรรรักษ์. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตภาค
ตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Smith, E.G. (1994). Principal leadership faculty trust teacher compliance and school effectiveness. Doctoral
dissertation, Department of Educational Administration, Graduate School, the State University of New
Jersey– New Brunswick.
- Smith, R.H. and Others. (1980). Management: Making organizations perform. New York: Macmillan
- Simon, H. C. (1997). The new science of management decision. New York : The Free.